

**การสื่อสารเพื่อสันติภาพ: แนวคิดและข้อเสนอสำหรับการออกแบบหลักสูตร
ในระดับบัณฑิตศึกษา คณะวิทยาการสื่อสาร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี⁽¹⁾**

**Communication for Peace: Concept and Recommendations for Curriculum Design
in Master's Degree Program, Faculty of Communication Sciences,
Prince of Songkla University, Pattani Campus**

ปวิชญา ชนะการณ, ภีรกาญจน์ ไคนุ่นนา, และ กุสุมา กุใหญ่
Pawitchaya Chanakan, Phirakan Kai-nunna, and Kusuma Kooyai

สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะวิทยาการสื่อสาร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
Department of Communication Arts, Faculty of Communication Sciences, Prince of Songkla University, Pattani Campus

*ติดต่อผู้เขียน amornrat.c@psu.ac.th

ส่งบทความ 30 สิงหาคม 2560 | แก้ไข 3 มีนาคม 2561 | ตอรับ 19 มีนาคม 2561 | เผยแพร่ 19 กรกฎาคม 2561

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มุ่งเสนอกรอบแนวคิดและข้อเสนอแนะทางการออกแบบหลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการสื่อสารเพื่อสันติภาพ อันเป็นผลจากการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการศึกษา พบว่า ปรัชญาของหลักสูตรในระดับบัณฑิตศึกษาเป็นการจัดการเรียนการสอน ด้วยกระบวนการแสวงหาความรู้จากการวิจัยทั้งในเชิงนิรนัย อุปนัย และแบบองค์รวม วัตถุประสงค์ของหลักสูตรควรมุ่งสร้างบัณฑิตที่สามารถ สร้างองค์ความรู้ด้านการสื่อสารเพื่อสันติภาพ ตลอดจนสามารถนำความรู้ไปปฏิบัติหรือศึกษาต่อยอดเพื่อส่งเสริมการสร้างสันติภาพในสังคม ที่มีความขัดแย้ง

ด้านเนื้อหาของหลักสูตรควรมีการเชื่อมต่อระหว่างองค์ความรู้ทางทฤษฎีการสื่อสารกับการศึกษาเชิงพื้นที่โดยเฉพาะในพื้นที่ของ ความขัดแย้ง ควรใช้กรอบการศึกษาเปรียบเทียบเชิงเนื้อหา มุมมองทางทฤษฎี และบทบาทของการสื่อสารและสื่อ ส่วนการเชื่อมโยงเนื้อหา ของหลักสูตรไปสู่การวิจัยนั้นควรให้ความสนใจในประเด็นยุทธศาสตร์เชิงการสื่อสาร การผลิตและผลิตซ้ำความรุนแรงทั้งเชิงกายภาพและ เชิงสัญลักษณ์ วิธีการให้ความหมายของความรุนแรงและผลกระทบต่อผู้คน รวมทั้งความเข้าใจถึงกลไกการผลิตข่าวสารและความหมายที่ ผลักดันผู้คนไปสู่ความขัดแย้ง สำหรับคุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์ หลักสูตรควรพัฒนาบัณฑิตให้มีความรู้ความเข้าใจสังคมและปัญหา ความขัดแย้งอย่างกว้างขวางและหลากหลายมิติ มีทักษะที่ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ มีศักยภาพการทำงาน เครื่องมือ รวมทั้งมีความรู้ด้านการบริหารจัดการข้อมูลเนื้อหาข่าวสารและการผลิตสื่อเพื่อสันติภาพบนฐานของจริยธรรมและจรรยาบรรณ ทางวิชาชีพ

คำสำคัญ: การสื่อสารเพื่อสันติภาพ, ความขัดแย้ง, การออกแบบหลักสูตร, บัณฑิตศึกษา, นิเทศศาสตร์

Abstract

The article addresses the concept of communication for peace and makes the recommendation for the Master Degree program in Communication for Peace. With qualitative methodology, this research finds that three core components of curriculum should be considered: philosophy of higher education, perspectives and aspects of peace communication, desirable characteristics of graduates in peace communication field.

The philosophy of graduate degree should focus on the process of learning through research with critical and analytical skills (inductive, deductive and holistic learning) and the ability to relate knowledge of communication to other academic fields, particularly peace and conflict studies. The program could be based on area studies and comparative approach of theoretical perspectives and the roles of communication and media in different conflict areas. Some of proposed areas of study in communication for peace are discussed, such as conflict resolution and peace studies, production and reproduction of physical and symbolic violence, information and communication strategies, peace journalism, media representation of conflict and violence and their effects, the mechanism of news production

(1) บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง การศึกษาแนวทางการออกแบบหลักสูตรระดับปริญญาตรีและปริญญาโท คณะวิทยาการสื่อสาร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (2559)

and social meanings which escalate into conflict and violence, etc. In order to effectuate the program's objectives, the curriculum should provide knowledge and understanding about the diverse dimensions of conflict and social context, networking ability for news reporter or communication practitioner, information management and media production skills with professional ethics.

Keywords: communication for peace, conflict, curriculum design, master degree, communication arts

■ บทนำ

การสื่อสารเพื่อสันติภาพมีความสำคัญทั้งในฐานะที่เป็นองค์ความรู้และแนวปฏิบัติที่กำลังได้รับความสนใจทั้งระดับประเทศและนานาชาติเนื่องจากสังคมทั่วโลกยังมีแนวโน้มที่จะเกิดความขัดแย้งและความรุนแรง หากพิจารณาในระดับภูมิภาคอาเซียน พบว่า หลายประเทศกำลังเผชิญกับความขัดแย้งที่มีการต่อสู้ระหว่างรัฐบาลกับกลุ่มติดอาวุธ เช่น จังหวัดปาปัวตะวันตกในอินโดนีเซีย เกาะมินดาเนาในภาคใต้ของฟิลิปปินส์ จังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย ฯลฯ ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ในเมียนมาร์ ส่วนบริบทโลกก็มีความขัดแย้งเกิดขึ้นในทุกภูมิภาค ทั้งสงครามในซีเรีย ความขัดแย้งทางการเมืองและการเผชิญหน้าของกลุ่มติดอาวุธในอิรัก ปากีสถาน และหลายประเทศในแอฟริกา ตลอดจนการก่อความรุนแรงในยุโรปและสหรัฐอเมริกา เป็นต้น

สำหรับประเทศไทย นอกจากความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่กำลังเผชิญอยู่ในเวลานี้แล้ว ยังมีความขัดแย้งในลักษณะอื่นอีก ไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งทางการเมืองใน ส่วนกลาง ความขัดแย้งด้านทรัพยากรและโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ในภูมิภาคต่างๆ หรือความขัดแย้งเชิงอัตลักษณ์และวัฒนธรรมในสังคมย่อยต่างๆ เป็นต้น ความขัดแย้งเหล่านี้มีแนวโน้มว่าจะเกิดขึ้นต่อเนื่องทั้งในระดับปรากฏการณ์ (Factual conflict) โครงสร้าง (Structural conflict) และวัฒนธรรม (Cultural conflict) และอาจพัฒนาสู่ความรุนแรงมากขึ้นหากเงื่อนไขความขัดแย้งต่างๆ ยังไม่ได้รับการคลี่คลาย

ท่ามกลางปัญหาดังกล่าว หลายฝ่ายต่างคาดหวังต่อการสื่อสารว่าจะเป็นกลไกสำคัญในการหาทางออกของความขัดแย้งที่เกิดขึ้น แต่กลับพบว่า องค์ความรู้ด้านการสื่อสารยังไม่เท่าทันกับสถานการณ์ที่เป็นอยู่ และอาจเป็นปัจจัยหนึ่งในการขยายความขัดแย้งต่อสถานการณ์ต่างๆ โดยเฉพาะสื่อมวลชนที่ยังคงมุ่งเน้นการปฏิบัติงานภายใต้แนวคิดและแนวปฏิบัติเดิม คณะวิทยการสื่อสาร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (ม.อ.) วิทยาเขตปัตตานี จึงมีแนวคิดที่จะศึกษาเชิงลึกด้านการสื่อสารเพื่อสันติภาพและขยายองค์ความรู้ด้านนี้ไปสู่มิติอื่นๆ จากเดิมที่ได้มีการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาการสื่อสารเพื่อคลี่คลายความขัดแย้งและสร้างสันติภาพเฉพาะในหลักสูตร

ระดับปริญญาบัณฑิตเท่านั้น ขยายสู่แนวคิดการจัดการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษาในสาขาการสื่อสารเพื่อสันติภาพเพื่อเพิ่มพูนและบูรณาการองค์ความรู้กับสาขาอื่นในการตอบสนองความต้องการของสังคม ผู้วิจัยจึงได้เริ่มดำเนินการศึกษาแนวคิดและข้อมูลพื้นฐานสำคัญสำหรับเป็นแนวทางในการออกแบบหลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิตสาขาการสื่อสารเพื่อสันติภาพของคณะวิทยการสื่อสาร ม.อ.ปัตตานี

■ วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดสำคัญด้านการสื่อสารเพื่อสันติภาพและการพัฒนาหลักสูตรในระดับบัณฑิตศึกษา
2. เพื่อศึกษาแนวทางการออกแบบหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา สาขาการสื่อสารเพื่อสันติภาพของคณะวิทยการสื่อสาร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

■ วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

บทความวิจัยเรื่องนี้มีองค์ความรู้พื้นฐานที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย แนวคิดการสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลงสังคมและการสื่อสารเพื่อสันติภาพ แนวคิดการจัดการศึกษาและออกแบบหลักสูตร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มีรายละเอียด ดังนี้

แนวคิดการสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลงสังคม (Communication for social change) และการสื่อสารเพื่อสันติภาพ (Communication for peace)

ประสบการณ์จากสถานการณ์ความขัดแย้งและความรุนแรง นับตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา รูปแบบและปัจจัยของความขัดแย้งมีความซับซ้อนและหลากหลายตามพัฒนาการของสังคมและการเปลี่ยนแปลงของระบบการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ข้อมูลการเฝ้าติดตามและวิเคราะห์สถานการณ์ความขัดแย้งทั่วโลก (Conflict barometer) ของสถาบันไฮเดลเบิร์กเพื่อการวิจัยความขัดแย้งในระดับสากล (Heidelberg Institute for International Conflict Research) พบว่า จำนวนความขัดแย้งเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจากจำนวน 74 กรณี ใน พ.ศ. 2488 เป็น 249 กรณี ในปี 2548 และในปี 2559 รายงานระบุว่าทั่วโลกอยู่ในสภาวะความขัดแย้งมากถึง 402 กรณี ในจำนวนนี้ 226 กรณี เป็นความขัดแย้งรุนแรง

(Violent conflict) อีก 176 กรณี เป็นความขัดแย้งที่ยังไม่เกิดความรุนแรง (Non-violent conflict) และส่วนใหญ่เป็นความขัดแย้งภายในรัฐ (Heidelberg Institute for International Conflict Research, 2016) จำนวนดังกล่าวเป็นการยืนยันว่าหลายประเทศทั่วโลกกำลังเผชิญหน้ากับปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรง

ในช่วงเวลาเดียวกัน ความสนใจต่อบทบาทการสื่อสารในห้วงเวลาความขัดแย้งและภาวะวิกฤตก็เริ่มต้นชัดมากยิ่งขึ้น องค์การด้านการพัฒนาระดับสากล เช่น องค์การสหประชาชาติ นักวิชาการ นักวิจัย นักกิจกรรมทางสังคม ฯลฯ ต่างเห็นว่าการสื่อสารเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างสภาวะของความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในสังคม ก่อให้เกิดกลไกการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ความคิด และความหมายเพื่อป้องกันความขัดแย้ง ช่วยส่งเสริมสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และเป็นพลังการเปลี่ยนแปลงสังคม (Hoffmann, 2013, p. 7)

ข้อสรุปดังกล่าวเป็นผลมาจากการอภิปรายถกเถียงในวงวิชาการ นักปฏิบัติงานเพื่อสังคมและองค์กรภาคประชาสังคมถึงบทบาทของสื่อและการสื่อสารในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง ยุติความรุนแรงและการฟื้นฟูสังคมให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน คำถามจากแนวคิดนี้ก็คือ สังคมจะใช้การสื่อสารเป็นส่วนหนึ่งของการป้องกันความขัดแย้งไม่ให้ลุกลามบานปลายเป็นความรุนแรงได้อย่างไร การสื่อสารจะมีบทบาทในการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเกิดวัฒนธรรมสันติภาพ (Culture of peace) และคลี่คลายความขัดแย้งได้อย่างไร และภายหลังความขัดแย้งรุนแรง การสื่อสารจะช่วยฟื้นฟูความสัมพันธ์ของคนในสังคมและพัฒนาสังคมให้มีความมั่นคงเพื่อไม่ให้กลับเข้าสู่วงจรของความขัดแย้งนั้นได้อย่างไร นับเป็นโจทย์ที่ท้าทายยิ่งต่อนักสื่อสาร

ประเด็นคำถามแรกเกี่ยวกับบทบาทสื่อและการสื่อสารในการหลีกเลี่ยงการเกิดความรุนแรง เป็นผลมาจากบทเรียนของเหตุการณ์ความขัดแย้งรุนแรงในหลายประเทศ หนึ่งในกรณีศึกษานั้น คือ ความขัดแย้งรุนแรงในประเทศรวันดาที่นำไปสู่การทำร้ายและทำลายชีวิตระหว่างประชาชนสองเผ่า คือ เผ่าทุตซี (Tutsi) และเผ่าฮูตู (Hutu) ในช่วงวันที่ 7 เมษายนถึงกลางเดือนกรกฎาคม 2537 เหตุการณ์ครั้งนั้น มีชาวรวันดาเสียชีวิตประมาณ 500,000-1,000,000 คน มีการแบ่งแยกทางชาติพันธุ์ที่ได้รับการปลุกปั่นโดยสื่อที่สนับสนุนชาติพันธุ์ตนเองและระดมมวลชนให้ลุกฮือขึ้นใช้ความรุนแรงตอกัน นักวิเคราะห์ด้านความขัดแย้งและความรุนแรงมองเหตุการณ์ครั้งนั้นว่า ปัจจัยสำคัญของความรุนแรงในรวันดา ได้แก่ 1) การปลุกอุดมการณ์ชาติพันธุ์โดยนักการเมือง นักวิชาการ และสื่อ

ตลอดระยะเวลาหลายปีนับตั้งแต่ปี 2533 2) โครงสร้างและกลไกทางสังคมที่แข็งตัวของทั้งสองเผ่า ส่งผลให้การควบคุมมวลชนมีความเข้มงวด 3) การควบคุมสื่อ 4) การเตรียมการเชิงจิตวิทยาให้เกิดความเกลียดชัง และ 5) การเรียกร้องให้ใช้ความรุนแรงผ่านสื่อมวลชน ถึงขั้นมีการประกาศรายชื่อเป้าหมายการสังหารผ่านสื่อวิทยุ สุดท้ายจึงเกิดเหตุการณ์บานปลายเป็นความรุนแรงจนยากที่จะควบคุมแม้ว่าองค์การสหประชาชาติจะส่งกองกำลังเข้ามาควบคุมสถานการณ์ก็ตาม แต่การแก้แค้นตอบโต้ก็ยังคงดำเนินมาต่อเนื่องอีกกว่าสองทศวรรษ (Lower & Hauschildt, 2014)

บทบาทหนึ่งของการสื่อสารในระหว่างเกิดความขัดแย้ง ประสบการณ์จากการศึกษาความขัดแย้งเรื่องดินแดนในประเทศเอธิโอเปียในช่วงต้นทศวรรษ 1990 หนังสือพิมพ์มีบทบาทสำคัญในการกำหนดวาระข่าวสาร และเรียกร้องให้มีการเจรจาพูดคุยสันติภาพ (Peace dialogue) สื่อมีบทบาทในการเปิดเวทีถกเถียงเรื่องนโยบาย อัตลักษณ์ของชาติ แต่อย่างไรก็ตาม การถกเถียงดังกล่าวยังคงค่อนข้างจำกัด สื่อสามารถวิจารณ์รัฐบาลได้เฉพาะแต่เรื่องนโยบายการบริหารประเทศ แต่ไม่ได้รับอนุญาตให้เปิดประเด็นเรื่องสาธารณรัฐของกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลาย (Ethnic federalism) ขณะที่รัฐบาลพยายามเบี่ยงเบนโดยอ้างว่าไม่มีความจำเป็นในเรื่องการเจรจาและกล่าวหาคนที่เข้าร่วมกระบวนการสันติภาพว่าเป็นผู้ไม่หวังดีต่อความสงบเรียบร้อยของประเทศ รวมทั้งจำกัดกลุ่มคนที่เข้าร่วมในกระบวนการพูดคุยสันติภาพโดยเฉพาะกลุ่มนักวิชาการและนักเคลื่อนไหวทางสังคม ในเวลาเดียวกันสื่อของรัฐได้พยายามโฆษณาชวนเชื่อและไม่ยอมรับแนวคิดอื่น เช่น หนังสือพิมพ์ Tabiya ที่สนับสนุนฝ่ายรัฐบาล และสื่อสารต่อต้านแนวคิดระบบการเมืองที่มีส่วนผสมของความหลากหลายทางชาติพันธุ์

จากกรณีดังกล่าวเป็นตัวอย่างของบทบาทสื่อในห้วงเวลาระหว่างการเกิดสถานการณ์ความขัดแย้ง (Hoffmann, 2013) คำถามที่ตามมา คือ สื่อจะมีส่วนเอื้ออำนวยให้เกิดการพูดคุยสันติภาพได้หรือไม่ สื่อมีบทบาทในการเปิดประเด็นการถกเถียงถึงปัญหาแกนกลางได้อย่างไรบ้าง และสื่อจะช่วยสนับสนุนให้เกิดรัฐบาลที่มีประสิทธิภาพและมีธรรมาภิบาลในการบริหารประเทศได้หรือไม่

สำหรับงานศึกษาด้านการสื่อสารในสถานการณ์ความขัดแย้งรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย Phansasiri (2016) ได้ศึกษาบทบาทของสื่อไทยในการรายงานข่าวสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้และมีข้อเสนอว่า สื่อควรแสดงบทบาทสำคัญ 3 ประการคือ 1) การเป็นผู้นำเสนอความจริง โดยทำงานด้วยหลักการตั้งคำถามและค้นหา

สาเหตุและผลต่อเนื่องของความขัดแย้งโดยไม่เลือกเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง 2) การเป็นเวทีของทุกฝ่ายโดยการเปิดโอกาสให้เสียงของทุกฝ่ายได้ปรากฏโดยเฉพาะเสียงของคนกลุ่มน้อย และ 3) การเป็นผู้สนับสนุนกระบวนการคลี่คลายความขัดแย้งเพื่อนำไปสู่การสร้างสันติภาพ โดยสองบทบาทแรกจะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งในวิชาชีพด้านวารสารศาสตร์ ส่วนบทบาทที่สามนั้นยังคงมีประเด็นถกเถียงในเรื่องของหลักการวารสารศาสตร์อยู่ ไม่ว่าจะเป็นแนวทางการปฏิบัติงานด้านการรายงานข่าว การเลือกข้าง ความเป็นกลางและความเป็นอิสระของสื่อ อย่างไรก็ตามการปฏิบัติงานที่มีความแตกต่างหลากหลายในระบบนิเวศข่าวสารของไทยจะช่วยส่งเสริมงานด้านวารสารศาสตร์และเปิดโอกาสในการลดการครอบงำข่าวสารอันนำไปสู่การเกิดการถกเถียงในสาระสำคัญเกี่ยวกับความขัดแย้งและหนุนเสริมกระบวนการสันติภาพ

อย่างไรก็ตามข้อวิพากษ์และความคาดหวังต่อบทบาทของสื่อและการสื่อสารในสถานการณ์ความขัดแย้งนั้นยังจำเป็นต้องมีการถกเถียงและศึกษาทำความเข้าใจ และถือว่ายังเป็นจุดอ่อนในวงวิชาการด้านการสื่อสารกับการคลี่คลายความขัดแย้งและการสร้างสันติภาพ (Conflict resolution and Peacebuilding) ดังข้อสังเกตของ Kalathil, Langlois and Kaplan (2008, อ้างถึงใน Hoffmann, 2013, p. 6) ที่เสนอรายงานไปยังองค์การสหประชาชาติระบุว่า “พื้นที่เดียวของการฟื้นฟูภายหลังความขัดแย้งและการพัฒนายังคงไม่ได้ถูกศึกษาอย่างจริงจังก็คือสื่อและการสื่อสาร” เนื่องจากนับตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา การศึกษาด้านการสื่อสารมุ่งไปที่ความสำคัญของผลกระทบของสื่อมวลชน (Mass media effects) ที่มีส่วนในการระดมคนไปสู่การสนับสนุนสงคราม หรือการสื่อสารในเชิงการประชาสัมพันธ์ (Public relations) เพื่อส่งข่าวสารไปยังผู้รับสารมากกว่ามุ่งส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสื่อสารและเป็นผู้สื่อสารด้วยตนเอง

แนวคิดคู่ขนานของการสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลงสังคมกับการสื่อสารเพื่อสันติภาพ

ความสนใจศึกษาค้นคว้าความรู้ด้านการสื่อสารเพื่อคลี่คลายความขัดแย้งและสร้างสันติภาพพัฒนามาจากแนวคิดการสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลงสังคม ในช่วงทศวรรษ 1960 ตัวแบบการสื่อสารเพื่อการพัฒนา (Communication for development) เป็นแนวทางสำคัญในการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนตามกระบวนการพัฒนาที่เรียกว่า “ความเป็นสมัยใหม่” (Modernization) ที่มุ่งเน้นรายได้ประชากร นวัตกรรมสมัยใหม่ที่สอดคล้องกับสังคมอุตสาหกรรม (Industrial modern

society) การสื่อสารมุ่งเน้นที่การใช้การสื่อสารมวลชนในการสนับสนุนการเผยแพร่แนวคิดและข้อมูลข่าวสารใหม่ๆ ที่กระตุ้นให้ผู้คนมีพฤติกรรมและวิถีชีวิตสมัยใหม่ ตัวแบบการพัฒนาดังกล่าวก่อให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์ในวงวิชาการด้านการสื่อสารและการพัฒนาว่าละเลยคุณค่าทางวัฒนธรรมย่อย (subculture) และก่อให้เกิดการครอบงำทางวัฒนธรรม (cultural domination) ของประเทศที่พัฒนาแล้วต่อประเทศกำลังพัฒนา การพัฒนาตามกระบวนการที่ดังกล่าวไม่สามารถปลดปล่อยความยากไร้และสร้างชีวิตที่ดีให้กับประชาชนได้อย่างแท้จริง

ช่วงทศวรรษที่ 1980 กระแสแนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory communication) เริ่มมีบทบาทมากขึ้นภายหลังการเปลี่ยนแปลงกระบวนการพัฒนาโดยมองว่าการใช้การสื่อสารเพื่อแพร่กระจายนวัตกรรม (Diffusion of innovation) และข้อมูลข่าวสารจากส่วนบนไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้จริงและไม่ได้ช่วยให้ประชาชนมีความเข้มแข็ง ตัวแบบการสื่อสารแบบใหม่จึงถูกเสนอขึ้นเพื่อช่วยให้ประชาชนสามารถใช้การสื่อสารเพื่อการตัดสินใจเชิงนโยบายและแผนการพัฒนาจากรัฐที่เรียกว่า การสื่อสารเชิงขับเคลื่อนนโยบาย (Advocacy communication) และการสื่อสารเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคม (Communication for social change) เพื่อให้ประชาชนสังคมมีความเข้มแข็ง สามารถปรับตัวกับสังคมและสร้างระบบเศรษฐกิจที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับชุมชนของตนเอง (United State Institute of Peace, 2014; Hoffmann, 2013, pp. 6-10)

กระแสแนวคิดการสื่อสารดังกล่าวได้ส่งต่อมาสู่ตัวแบบการสื่อสารในช่วงเวลาเดียวกัน เมื่อสังคมเผชิญกับภาวะความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและการเมือง การปะทะทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ในโลกสมัยใหม่ ที่ส่งผลไปสู่ความขัดแย้งรุนแรงและสงคราม การสื่อสารเพื่อสันติภาพ และวารสารศาสตร์สันติภาพ (Peace journalism) จึงกลายเป็นแนวคิดและสาขาวิชาใหม่ที่มีลักษณะข้ามสาขาวิชา transdisciplinary field) เนื่องจากเกี่ยวข้องกับองค์ความรู้หลายด้านทั้งการสื่อสาร การเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และสันติศึกษา (Peace studies) แนวคิดนี้ได้ก้าวผ่านความสนใจด้านผลกระทบของสื่อมวลชนต่อปัจเจกบุคคลและสังคม มาสู่การศึกษาบทบาทของสาขาวิชาด้านวารสารศาสตร์ (Journalism) และความเป็นตัวแทนของความขัดแย้งที่ปรากฏในสื่อมวลชน (Media representation of conflict) ในช่วงเวลาของความรุนแรง รวมทั้งบทบาทของการสื่อสารในการสร้างสันติภาพ (Lynch, 2008)

อาจกล่าวได้ว่าหลักคิดสำคัญของการสื่อสารเพื่อสันติภาพ คือ การสื่อสารบนฐานแนวคิดเรื่องการ “เพิ่มคนฟัง” มากกว่า คนพูด เนื่องจากการคลี่คลายความขัดแย้งและการสร้างสันติภาพนั้น จำเป็นต้องสร้างบรรยากาศของการ “รับฟังกันและกัน” ไม่มีใครผูกขาดอำนาจการส่งสารเพียงฝ่ายเดียว และการเพิ่มบทบาทของนักปฏิบัติการสื่อสารในระดับพื้นที่ โดยเฉพาะภาคประชาชนและชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในพื้นที่ การสื่อสารและกระบวนการสร้างสันติภาพ

ขอบเขตการศึกษาวิจัยด้านการสื่อสารเพื่อสันติภาพและการเปลี่ยนแปลงสังคม

Hoffmann (2013, p. 25) ได้เสนอขอบเขตการศึกษาวิจัยด้านการสื่อสารเพื่อสันติภาพและการเปลี่ยนแปลงสังคม ได้แก่ 1) ผลกระทบของการเผยแพร่ข่าวสารและการตีกรอบเนื้อหาสารไปที่ความสำเร็จของการเจรจาพูดคุยและการสร้างความเห็นสาธารณะ 2) ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คนระหว่างกระบวนการสันติภาพ 3) การสื่อสารเพื่อหนุนเสริมกระบวนการประชาธิปไตยและสิทธิพลเมือง 4) การวิพากษ์มุมมองแบบชาติพันธุ์เป็นศูนย์กลางและกระบวนการสร้างภาพตัวแทนของเนื้อหาข่าวสารเกี่ยวกับความเป็นคนอื่น 5) ผลกระทบของภาพตัวแทนในสื่อมวลชนต่ออารมณ์และแนวโน้มพฤติกรรมของผู้รับสาร 6) กลยุทธ์ข่าวสารสาธารณะ (Public information strategy) และการสื่อสารภาคพลเมือง 7) การนำเสนอความขัดแย้งของสื่อกระแสหลักด้วยมุมมองของสันติภาพและการคลี่คลายความขัดแย้ง 8) วารสารศาสตร์สันติภาพ (Peace journalism) ที่ให้ความสำคัญกับสันติภาพในฐานะที่เป็นคุณค่าหลักและเป็นจุดหมายของการสื่อสาร 9) การสื่อสารที่มุ่งส่งเสริมสิทธิมนุษยชน (Human rights journalism) 10) เศรษฐศาสตร์การเมืองขององค์กรสื่อมวลชนที่กำหนดการผลิตข่าวสาร 11) เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสันติภาพ (ICT for peace) และ 12) บทบาทของชนกลุ่มน้อยและผู้พลัดถิ่น

จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการสื่อสารเพื่อสันติภาพเป็นสาขาวิชาที่มีขอบเขตกว้างขวางและหลากหลาย พัฒนาการและการพัฒนาแนวคิดในสาขาวิชาดังกล่าวยังจำเป็นต้องอาศัยการศึกษาวิจัยและการปฏิบัติทั้งจากกรณีศึกษา การศึกษาเปรียบเทียบและการวิจัยเชิงลึกเพื่อพัฒนาองค์ความรู้และสรุปบทเรียนเชิงประยุกต์สำหรับการสร้างสันติภาพและการพัฒนาสังคมที่เหมาะสมสำหรับสังคมที่มีความหลากหลายและซับซ้อนเช่นในปัจจุบัน การสื่อสารเพื่อสันติภาพไม่ใช่เป็นเพียงเครื่องมือในการเชื่อมความสัมพันธ์ของคนในสังคมเท่านั้น แต่ยังเป็นทรัพย์สินสาธารณะในตัวของมันเอง และยังเป็น

เครื่องยืนยันถึงเสถียรภาพและความสมดุลของสังคมที่สงบสุข อันเป็นเป้าหมายที่แท้จริงของการเปลี่ยนแปลงสังคมอีกด้วย

แนวคิดการจัดการศึกษาและออกแบบหลักสูตร

แนวคิดการจัดการศึกษาตาม พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 เป็นกฎหมายที่กำหนดแนวทางจัดการศึกษาของชาติ ซึ่งมีมาตราสำคัญๆ ประกอบด้วย มาตรา 6 การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรม ในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

มาตรา 7 ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

แผนการศึกษาแห่งชาติฉบับปรับปรุง (พ.ศ. 2552-2559) ระบุถึงการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคศตวรรษที่ 21 และการเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยแวดล้อมต่างๆ ที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพของคนว่า จำเป็นต้องพัฒนาเพื่อนำประเทศสู่ความสมดุลและยั่งยืน สำหรับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยนั้นมีหลากหลายด้าน หนึ่งในนั้น คือ กระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม จริยธรรม และความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน รวมถึงบริบทโลกและอาเซียนที่กระทบต่อสังคมไทย

วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2544) ระบุว่าจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญนั้น ประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่ ด้านหลักสูตร ด้านกระบวนการเรียนรู้ และด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ สำหรับด้านหลักสูตรนั้นควรมีความเชื่อมโยงและสมดุลระหว่างเนื้อหาสาระที่เป็นวิชาการและวิชาชีพที่ว่าด้วยความเป็นมนุษย์เข้าด้วยกัน มีการบูรณาการเนื้อหาให้มีความหลากหลาย มีความสำคัญและจำเป็นต่อการดำรงชีวิต ส่วน พวงผกา วรธนะปรกรณ์ และ โสภณ ผลประพฤดี (2553) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรควรต้องสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและสังคม

ด้านขอบเขตและแนวทางการเปิดหลักสูตรในสถาบันอุดมศึกษา ประกอบด้วย วัตถุประสงค์ของหลักสูตร โครงสร้างหลักสูตร ชื่อหลักสูตร ชื่อปริญญา เนื้อหาสาระสำคัญในหมวดวิชาเฉพาะ ระบบการศึกษา ส่วนแนวทางการเปิดหลักสูตรใหม่ ควรมีการรอบในการพิจารณา 1) หลักสูตรใหม่ต้องเป็นหลักสูตรที่ไม่เคยเปิดสอนในระดับและสาขาวิชานั้นมาก่อนในมหาวิทยาลัย 2) ต้องเป็นหลักสูตรที่ได้รับการบรรจุในแผนพัฒนา/ปรับปรุงหลักสูตรของมหาวิทยาลัย 3) ต้องเป็นหลักสูตรที่สอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาการศึกษาของมหาวิทยาลัยและความต้องการของตลาดแรงงาน และ 4) ต้องเป็นหลักสูตรที่มีศักยภาพและมีความพร้อมในการเปิดดำเนินการหลักสูตร ทั้งด้านอาจารย์ ทรัพยากรสนับสนุนการเรียนการสอน และปัจจัยเกื้อหนุนอื่นๆ (มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, 2553)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัยเรื่อง การปฏิรูปสื่อ: การกำกับดูแลด้านกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม: บุคลากรสื่อไทย (วไลยลักษณ์ จ่างมล และ อมรรัตน์ ชนะการณ, 2559) มีการศึกษาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนด้านวิชาชีพสื่อ พบว่า หลักสูตรด้านนิเทศศาสตร์ในประเทศไทยเป็นหลักที่ขาดจุดเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ลึกในศาสตร์ใดศาสตร์หนึ่ง แต่มุ่งเน้นการผลิตบัณฑิตที่มีคุณลักษณะที่หลากหลายให้ความสำคัญกับการปลูกฝังด้านจริยธรรม และจรรยาบรรณในวิชาชีพ จากผลการวิจัยดังกล่าวมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย คือ หลักสูตรควรกำหนดจุดเน้นให้มีความลึกเฉพาะเจาะจงมากขึ้นในแต่ละภูมิภาค หรือกำหนดลักษณะเฉพาะของหลักสูตรของกลุ่มสถาบันให้มีเอกลักษณ์ โดยศึกษาแนวโน้มความต้องการของตลาดแรงงานในชุมชนและสามารถเป็นผู้ประกอบการสื่อได้ สอดคล้องกับผลการวิจัยหลักสูตรระดับมหาบัณฑิตของ ศุภฤกษ์ โพธิ์ไพโรตนา (2557) ที่ได้ศึกษาคูณลักษณะของบัณฑิตที่เป็นที่ต้องการของตลาดวิชาชีพ และแสวงหาแนวทางในการพัฒนา การจัดการ และการบริหารหลักสูตรการเรียนการสอนด้านการสื่อสาร/การสื่อสารมวลชน/นิเทศศาสตร์เพื่อผลิตบัณฑิตที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานในอนาคต ควรเป็นนักกลยุทธ์หรือนักพัฒนาเป็นผู้คิดสร้างสรรค์นวัตกรรม โดยมีคุณสมบัติที่สำคัญ คือ มีจรรยาบรรณ มีทักษะการวิจัย ความคิดสร้างสรรค์ บุธนาการข้ามศาสตร์ นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยเรื่อง หลักสูตรการศึกษาระดับปริญญาโทด้านการโฆษณากับความต้องการของตลาดแรงงานในประเทศไทย (นิธิมา จันทร์สุตร, 2547) ที่เสนอ

คุณลักษณะของบัณฑิตหลักสูตรนิเทศศาสตร์ระดับปริญญาโทที่พึงประสงค์และยังคงใช้ได้กับความต้องการของตลาดแรงงานปัจจุบัน คือ การพัฒนาให้มหาบัณฑิตมีทักษะภาษาอังกฤษ ทักษะการสื่อสาร ทักษะในการวิเคราะห์ ทักษะคิดที่ดีในการทำงาน และความเป็นผู้นำ

แม้ว่างานวิจัยหลักสูตรนิเทศศาสตร์ในประเทศไทยจะยังมีไม่มาก แต่การวิจัยหลักสูตรนิเทศศาสตร์ทั้งในระดับปริญญาตรีและปริญญาโทที่กล่าวมาข้างต้นนี้ชี้ให้เห็นแนวทางการสร้างหลักสูตรนิเทศศาสตร์มหาบัณฑิตได้ว่าควรมุ่งเน้นการจัดการเรียนการสอนให้มีความรู้ลึกในศาสตร์ และสามารถบูรณาการข้ามศาสตร์ การจัดการเรียนการสอนรวมทั้งกิจกรรมนอกห้องเรียนที่ส่งเสริมทักษะการสื่อสารทั้งภาษาไทย ภาษาอังกฤษหรือภาษาที่สาม เช่น ภาษามลายู ฯลฯ นอกจากนี้ ทักษะคิดที่ดีในการทำงาน ความเป็นผู้นำก็ยังคงเป็นที่ต้องการของตลาดแรงงาน และสุดท้ายคุณลักษณะที่สำคัญยิ่ง คือ การมีจริยธรรม จรรยาบรรณทั้งในฐานะผู้ปฏิบัติและผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพสื่อสารมวลชนนั่นเอง

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่

1. การสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) มีกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ประกอบการวิชาชีพสื่อสารมวลชนในท้องถิ่นศิษย์เก่า และนักศึกษาปัจจุบันของคณะวิทยาการสื่อสาร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี และภาคประชาสังคมที่ปฏิบัติงานด้านการสื่อสาร 36 คน เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2558 โดยใช้แบบสนทนากลุ่มเป็นเครื่องมือเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การศึกษา ประเด็นการสนทนากลุ่ม ได้แก่ การประเมินบริบทการสื่อสารทั้งในระดับสากล ระดับประเทศ และระดับพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ประเด็นปัญหาสังคมที่ส่งผลกระทบต่อประชาชน บทบาทของการสื่อสารต่อการแก้ไขปัญหาและพัฒนาสังคม ความคาดหวังต่อบัณฑิตด้านการสื่อสาร รวมทั้งทักษะที่สำคัญและจำเป็นของผู้ปฏิบัติงานด้านการสื่อสารในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง การสร้างสันติภาพและการพัฒนาสังคม

2. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) กลุ่มตัวอย่างเป็นนักวิชาการ นักวิชาชีพด้านการสื่อสาร และภาคประชาสังคม 16 คน โดยใช้วิธีคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) ที่สามารถให้ข้อมูลแก่นักวิจัยได้ เครื่องมือเก็บข้อมูลคือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัย มีแนวคำถามที่เกี่ยวข้องกับ

สภาพการณ์สังคมชายแดนใต้ ประเทศและโลก บริบทการสื่อสาร ความโดดเด่นของคณะวิทยาการสื่อสาร ความต้องการและความคาดหวังของสังคมต่อหลักสูตร องค์ความรู้ที่จำเป็นในสถานการณ์ความขัดแย้งของพื้นที่เชื่อมโยงกับอาเซียน และเนื้อหาวิชาที่ควรกำหนดในหลักสูตร เป็นต้น

3. การศึกษาค้นคว้าเอกสารเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีด้านการสื่อสารเพื่อสันติภาพ หลักสูตรการสื่อสารและสันติศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา

ขอบเขตการวิจัย คือ ศึกษาเฉพาะแนวทางการออกแบบหลักสูตรของการศึกษาระดับปริญญาบัณฑิตศึกษา สาขาการสื่อสารเพื่อสันติภาพสำหรับคณะวิทยาการสื่อสาร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

■ อภิปรายผล

การวิจัยเรื่องนี้มีข้อสรุปและข้อเสนอสำหรับการพัฒนาหลักสูตรในประเด็นหลัก 4 ประเด็น ได้แก่ 1) ด้านปรัชญาและวัตถุประสงค์ของหลักสูตร 2) ด้านสาระสำคัญของเนื้อหาหลักสูตร 3) ด้านคุณลักษณะของบัณฑิต และ 4) ข้อเสนอสำหรับการออกแบบหลักสูตร มีรายละเอียด ดังนี้

1. ด้านปรัชญาและวัตถุประสงค์ของหลักสูตร

การพัฒนาหลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการสื่อสารเพื่อสันติภาพ อาศัยปรัชญาและกรอบแนวคิดทางทฤษฎีที่สำคัญ 2 ด้านเป็นแนวทาง คือ ด้านปรัชญาการจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษา และด้านแนวคิดการสื่อสารเพื่อสันติภาพ

หลักสูตรจำเป็นต้องมีการพัฒนาองค์ความรู้ตามปรัชญาการอุดมศึกษา (Philosophy of higher education) ที่เน้นกระบวนการแสวงหาความรู้จากการวิจัย การคิดวิเคราะห์และการสังเคราะห์ การออกแบบกระบวนการจัดการศึกษาจะต้องมุ่งให้ผู้เรียนเป็นผู้มีความสามารถในการแสวงหาความรู้ใน 3 รูปแบบ ได้แก่ 1) การแสวงหาความรู้เชิงนิรนัย (deductive learning) โดยผ่านการจัดการเรียนการสอนภาคทฤษฎี การจัดสภาพแวดล้อมและสร้างบรรยากาศทางวิชาการ รวมทั้งการฝึกทักษะด้านการวิจัย เพื่อให้นักศึกษาเข้าถึงความรู้ด้วยการศึกษา ค้นคว้าแนวคิดและทฤษฎีด้านการสื่อสาร ทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ และศาสตร์อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องแล้วประยุกต์ความรู้เพื่อการสังเคราะห์วิเคราะห์และการคาดการณ์ปรากฏการณ์ทางสังคม 2) การแสวงหาความรู้เชิงอุปนัย (inductive learning) หลักสูตรควรมีระบบการจัดการเรียนการสอนให้เกิดความร่วมมือระหว่างอาจารย์นักวิจัยและนักศึกษาในลักษณะที่วิจัยเพื่อแสวงหาความรู้ใหม่ๆ ผ่านกระบวนการวิจัยด้านการสื่อสารสันติภาพ

ทั้งในเชิงลึกและเชิงกว้าง สามารถเชื่อมโยงประสบการณ์ภาคสนามและข้อค้นพบจากการวิจัยไปสู่การสร้างความรู้ใหม่ การดำเนินการดังกล่าวสามารถดำเนินการในรูปแบบของหน่วยปฏิบัติการวิจัย (research laboratory) ที่เป็นเสมือนห้องปฏิบัติการวิจัยทางสังคมศาสตร์สำหรับอาจารย์และนักศึกษา และ 3) การแสวงหาความรู้แบบองค์รวม (Holistic learning) คือ ให้ผู้เรียนได้สามารถเชื่อมโยงและประยุกต์ศาสตร์ที่เกี่ยวข้องต่างๆ ตลอดจนบริบทแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมมาสู่การเรียนรู้และการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ได้ (Roberts, 2011) ทั้งนี้จากกระบวนการเรียนรู้ทั้งในเชิงนิรนัยและอุปนัยดังกล่าว การจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาขั้นสูง เช่น หลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิตนี้ จึงควรมุ่งหมายให้นักศึกษามีความรู้ความเชี่ยวชาญในศาสตร์ด้านการสื่อสารและสามารถบูรณาการความรู้เข้ากับศาสตร์อื่นๆ ได้ อาทิ ด้านการจัดการความขัดแย้งและสันติศึกษา ด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งสามารถใช้ความรู้ที่สนับสนุนพื้นฐานของคุณธรรม จริยธรรมและจรรยาบรรณทางวิชาการและวิชาชีพ

ปรัชญาและวัตถุประสงค์ของหลักสูตรเปรียบเสมือนรากแก้วที่เป็นตัวกำหนดความสมบูรณ์และมั่นคงของต้นไม้ ปรัชญาการอุดมศึกษาที่กล่าวมาข้างต้นจะเป็นหลักการสำคัญที่ทำให้หลักสูตรมีความสมบูรณ์ ในขณะที่แนวคิดทางทฤษฎีจะเป็นตัวกำหนดชนิดพันธุ์และดอกผลขององค์ความรู้ด้านการสื่อสารเพื่อสันติภาพ แนวคิดสำคัญของการสื่อสารเพื่อสันติภาพคือ กระบวนการสื่อความหมายและการจัดการความสัมพันธ์ของผู้คนและสังคมที่มีเป้าหมายเพื่อลดเงื่อนไขของความขัดแย้ง ส่งเสริมเสรีภาพและความเท่าเทียมของมนุษย์ และเพื่อสร้างสภาวะแวดล้อมที่เอื้อต่อการสร้างและธำรงรักษาสันติภาพ ดังนั้นการจะบรรลุถึงเป้าหมายดังกล่าวจึงต้องอาศัยองค์ความรู้และทักษะด้านการสื่อสารที่เชื่อมโยงกับชุดความรู้อื่นๆ ที่หลากหลายเพื่อให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจเหตุและผล ปัจจัยและเงื่อนไขของความขัดแย้ง รวมทั้งกลไกทางสังคมที่เป็นอุปสรรคหรือเอื้อให้การสร้างสันติภาพนั้นบรรลุผล

นอกจากปรัชญาและแนวคิดดังกล่าวแล้ว การกำหนดวัตถุประสงค์ของหลักสูตรยังต้องอยู่บนพื้นฐานของความต้องการและความคาดหวังของสังคมด้วย ผลการวิจัยนี้พบว่า การพัฒนาหลักสูตรควรสอดคล้องกับบริบทแวดล้อมทางสังคมและทิศทางการสื่อสารในอนาคตทั้งในระดับประเทศและโลกด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เทคโนโลยีการสื่อสารก็ก้าวหน้าและการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์การสื่อสารอย่างรวดเร็ว มูฮัมมัดอาบูปาทาน (2558, ธันวาคม 26, สัมภาษณ์) ให้ข้อคิดเห็นไปใน

ทิศทางเดียวกันว่าบัณฑิตของหลักสูตรนี้จะต้องมีความสามารถปรับตัวให้ทันต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงและสิ่งท้าทายเหล่านี้ ข้อเสนอดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงมุมมองของผู้ใช้บัณฑิตที่มีต่อการจัดการศึกษาด้านการสื่อสารในปัจจุบันที่ยังมีจุดอ่อนสอดคล้องกับผลการศึกษาของ วลัยลักษณ์มณฑล จ่างมณฑล และ อมรรัตน์ ชนะการณ (2559) ที่ระบุว่าหลักสูตรนิเทศศาสตร์ของสถาบันการศึกษาภาครัฐยังไม่มีการปรับปรุงให้สอดคล้องกับสถานการณ์ทางสังคม เศรษฐกิจและการเมืองแตกต่างจากสถาบันการศึกษาเอกชนที่ให้ความสำคัญกับประเด็นการปรับตัวของหลักสูตรต่อสถานการณ์ทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองมากกว่า

ข้อเสนอเพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดปรัชญาและวัตถุประสงค์ของหลักสูตรคือ การมุ่งให้ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์ และวิพากษ์อันเป็นกระบวนการแสวงหาความรู้ชั้นสูง สามารถเชื่อมโยงความรู้ด้านการสื่อสารกับชุดความรู้อื่นและสังคม ขยายต่อและต่อยอดความรู้ที่ได้ออกไปได้อย่างไม่สิ้นสุด เข้าใจถึงทิศทางของการสื่อสารมวลชนในอนาคต โดยมุ่งเน้นด้านการสื่อสารสาธารณะ มีความเป็นพลวัตและมีความหลากหลายมากขึ้นทั้งด้านเนื้อหาและช่องทางการสื่อสารสำหรับแนวโน้มการสื่อสารสันติภาพนั้น ศรีสมภาพ จิตรภิมย์ศรี (2559, มกราคม 17, สัมภาษณ์) นักวิชาการด้านความขัดแย้งและสันติวิธีมีมองว่านักสื่อสารเพื่อสันติภาพจะต้องเรียนรู้และเข้าใจความขัดแย้งในสังคม เข้าใจการต่อสู้ทางความคิดของกลุ่มคนที่มีความคิดความเชื่อแตกต่างกัน แนวคิดสำคัญของนักสื่อสารสันติภาพ คือ ความเชื่อมั่นในพลวัตการเปลี่ยนแปลงว่าการสื่อสารต้องมีอิสรภาพ ต้องเปิดพื้นที่ของความสัมพันธ์ทางสังคมเพื่อแสวงหาทางออกของความขัดแย้งร่วมกัน

2. ด้านสาระสำคัญของเนื้อหาหลักสูตร

ผลการวิจัยพบว่า เนื้อหาหลักสูตรด้านการสื่อสารเพื่อสันติภาพควรมีสาระสำคัญในขอบเขตของชุดความรู้หลายด้านและมีลักษณะเป็นสหสาขาวิชา (Multidisciplinary) หรือข้ามศาสตร์ (Transdisciplinary) โดยควรพิจารณาจากองค์ประกอบสำคัญของหลักสูตร 4 ด้าน ได้แก่ ความเชี่ยวชาญของอาจารย์ประจำหลักสูตรและการเชื่อมต่อกับความรู้กับการศึกษาเชิงพื้นที่ องค์ความรู้ทางทฤษฎี ศักยภาพด้านการวิจัย และทักษะการสื่อสาร

ความเชี่ยวชาญของอาจารย์ประจำหลักสูตรและการเชื่อมต่อกับความรู้ทางทฤษฎีกับการศึกษาเชิงพื้นที่
ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (2558, ธันวาคม 4, สัมภาษณ์)

นักวิชาการด้านสันติวิธี มองว่าองค์ความรู้ทางด้านสันติภาพและความรุนแรงนั้นมีขอบเขตที่กว้างขวาง หลักสูตรจึงควรกำหนดกรอบสาระวิชาและการวิจัยให้ชัดเจน โดยวิเคราะห์ว่าการสื่อสารสันติภาพนั้นอยู่จุดไหนขององค์ความรู้ด้านสันติภาพ สิ่งหลักที่หลักสูตรต้องใช้เป็นกรอบในการออกแบบเนื้อหาสาระหลักสูตรด้วย คือ ความเชี่ยวชาญ ความสนใจ และแนวทางการพัฒนาองค์ความรู้ของอาจารย์ประจำหลักสูตร รวมถึงความสามารถในการขยายองค์ความรู้ให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้นเพื่อรองรับกับองค์ความรู้ด้านนี้ในอนาคต นอกจากนี้หลักสูตรอาจกำหนดประเด็นเฉพาะด้วยการนำองค์ความรู้ไปตอบโจทย์ของพื้นที่ สร้างจุดแข็งที่มีความลึก และนำองค์ความรู้ที่เป็นการศึกษาเชิงพื้นที่ (area-based study) เชื่อมต่อกับองค์ความรู้ทางทฤษฎีในระดับสากล เนื้อหาหลักสูตรจะต้องตอบโจทย์ในเชิงพื้นที่ที่มีจุดเด่นตรงที่สามารถขยายมิติองค์ความรู้ไปยังด้านอื่นๆ เช่น วัฒนธรรม สังคม การศึกษา ฯลฯ

องค์ความรู้ทางทฤษฎี

- เจื่อนใจและปัจจัยการเกิดความขัดแย้งและความรุนแรงกับประเด็นทางยุทธศาสตร์ด้านการสื่อสารเพื่อสันติภาพ สำหรับแนวทางการเชื่อมโยงองค์ความรู้ด้านการสื่อสารกับสันติภาพนั้น ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (2558, ธันวาคม 4, สัมภาษณ์) มีข้อเสนอแนะว่า เนื้อหาหลักสูตรควรสนใจไปที่ การรายงานสถานการณ์ความขัดแย้งและความรุนแรงที่เกิดขึ้นของสื่อมวลชน มุ่งการศึกษายุทธศาสตร์เชิงการสื่อสาร (communicative strategies) การผลิตความรุนแรงทางตรง (direct violence) รวมทั้งควรมีการศึกษารูปแบบและวิธีการให้ความหมายของชีวิตและสัญลักษณ์ของผู้ใช้ความรุนแรงและ ผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรง เป็นต้น แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับข้อเสนอของ Hoffmann และ Lynch ที่ระบุว่าการศึกษาวิจัยด้านการสื่อสารสันติภาพควรขยายขอบเขตจากการศึกษาแต่เพียงประเด็นผลกระทบของสื่อมวลชนต่อผู้รับสารในประเด็นความขัดแย้งและความรุนแรงไปสู่การศึกษา 1) บทบาทสื่อและการสื่อสารเชิงวารสารศาสตร์ที่เกื้อหนุนให้เกิดสันติภาพ 2) การศึกษากลยุทธ์ข่าวสารสาธารณะ (Public information strategy) ด้วยช่องทางและเทคโนโลยีการสื่อสารที่หลากหลาย 3) การวิพากษ์มุมมองความเป็น “คนอื่น” ผ่าน 4) กระบวนการสร้างภาพตัวแทนความขัดแย้งและความรุนแรงในสื่อมวลชน 5) ปฏิบัติการทางวาทกรรมที่ส่งผลต่อความคิดและพฤติกรรมของคนในสังคม รวมทั้งการทำความเข้าใจ และ 6) กลไกการผลิตข่าวสารและความหมายด้วยแนวคิดเศรษฐศาสตร์การเมืองขององค์กรสื่อมวลชน (Hoffmann, 2013, p. 25; Lynch, 2008,

pp. 11-18)

- ความรู้ ความเข้าใจสังคมที่กว้างขวางและหลากหลายมิติ

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคาดหวังว่า ผู้ปฏิบัติงานด้านการสื่อสารเพื่อสันติภาพจำเป็นต้องมีความรู้ที่กว้างขวาง รอบด้าน และหลากหลาย มีความเข้าใจสังคมทุกมิติ ทั้งด้านประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การศึกษา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ต้องมีทักษะการวิเคราะห์ข้อมูลและการวิเคราะห์ปัญหาที่ซับซ้อน หลักสูตรควรผลิตบัณฑิตที่มีความสามารถในการคัดกรองข้อมูลและวิเคราะห์อย่างเป็นระบบสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ศุภฤกษ์ โพธิไพรัตน์ (2557) ที่ระบุถึงคุณสมบัติของบัณฑิตระดับปริญญาโทหลักสูตรนิเทศศาสตร์ว่าจะต้องมีความสามารถในการบูรณาการข้ามศาสตร์

ศักยภาพด้านการวิจัยที่การเน้นการศึกษาเชิงเปรียบเทียบ

แนวทางในการกำหนดประเด็นเนื้อหาในหลักสูตรและการวิจัย มีความเป็นไปได้ที่จะเน้นไปที่การศึกษาเชิงเปรียบเทียบ (Comparative study) ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (2558, ธันวาคม 4, สัมภาษณ์) ให้แนวทางว่าสามารถทำได้โดยดึงประเด็นจากประสบการณ์ความขัดแย้งและการสร้างสันติภาพของพื้นที่ต่างๆ มาศึกษา ทั้งรูปแบบการศึกษาเปรียบเทียบในมิติของเวลาหรือกรณีเฉพาะ การศึกษาเชิงพื้นที่ควรมีการกำหนดแนวทางเป็นช่วงเวลา โดยระยะแรกของหลักสูตรอาจกำหนดตำแหน่งสถานะพื้นที่การศึกษาวิจัยในระดับประเทศ การเปรียบเทียบวิธีการสื่อสารความขัดแย้งและความรุนแรงของพื้นที่ชายแดนภาคใต้กับพื้นที่อื่นในประเทศว่ามีส่วนตอกย้ำหรือผลิตซ้ำความรุนแรงในเชิงโครงสร้าง (Structural violence) อย่างไร จากนั้นจึงขยับพื้นที่สู่การศึกษาในระดับภูมิภาคอาเซียน เอเชีย หรือระดับโลกที่จะช่วยพัฒนาองค์ความรู้ของหลักสูตรได้เป็นอย่างมาก”

ด้านทักษะการสื่อสาร

- ความพร้อมสู่การสื่อสารในยุคดิจิทัล

หลักสูตรควรมีเนื้อหาที่ทันสมัยและก้าวทันการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ มุ่งสร้างองค์ความรู้ด้านการสื่อสารสันติภาพที่สอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านพฤติกรรมสื่อสารและพลังของสื่อใหม่ ซึ่งเป็นไปตามแนวทางการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาตามกรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2551-

2565 ในประเด็นความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี ซึ่งสถาบันอุดมศึกษาจะต้องเตรียมบุคลากรให้มีความพร้อมทางด้านนี้ และสอดคล้องกับผลการศึกษาที่พบว่า นักวิชาการและนักสื่อสารเห็นพ้องกันว่า การพัฒนาองค์ความรู้ด้านการสื่อสารสันติภาพในจังหวัดชายแดนภาคใต้จำเป็นต้องมีความเป็นไปได้ค่อนข้างสูง และสามารถพัฒนาศักยภาพด้านการสื่อสารให้สอดคล้องกับพลวัตการสื่อสารผ่านสื่อใหม่ที่จะขยายการรับรู้และทัศนคติต่อความรุนแรงของผู้คน รวมทั้งก่อพลังทางสังคมในการสร้างสันติภาพ

- ศักยภาพด้านการทำงานเครือข่าย

ในกระบวนการสื่อสารเพื่อสันติภาพนั้น นักสื่อสาร นักกิจกรรมทางสังคมและผู้ปฏิบัติงานด้านการสร้างสันติภาพมีส่วนเกี่ยวข้องกัน สุทธิศักดิ์ ตือระ (2559, เมษายน 29, สัมภาษณ์) นักวิชาการด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมได้ให้แนวทางในการพัฒนาหลักสูตรว่า ความรู้ความเข้าใจและความสามารถในการทำงานเชิงเครือข่ายมีส่วนสำคัญในเนื้อหาหลักสูตร เนื่องจากการทำงานร่วมกันจะทำให้นักสื่อสารมีโอกาสเข้าถึงประเด็นทางสังคมและมองเห็นองค์ประกอบของปัญหาที่รอบด้านมากขึ้น เช่น ประเด็นด้านสิทธิมนุษยชน ความยุติธรรม การมีส่วนร่วมของพลเมือง การจัดการทรัพยากร หลักการสื่อสารการเจรจาและสันติเสวนา หลักการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากความขัดแย้งและความรุนแรง รวมถึงการสร้างความสมดุลของข้อมูลข่าวสาร และการประสานความร่วมมือกับชุมชนและหน่วยงานภาครัฐ เนื้อหาสาระของหลักสูตรจึงควรมองไปที่การศึกษาแนวทางการสร้างและพัฒนาเครือข่ายการสื่อสารเพื่อสันติภาพ ทักษะการผลิตเนื้อหาสาระและการใช้กลไกการสื่อสารในการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการสร้างสันติภาพ แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับข้อเสนอของ Hoffmann (2013, p. 25) ที่ระบุว่าการศึกษาด้านการสื่อสารเพื่อสันติภาพ ควรให้ความสำคัญในประเด็น 1) ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คนระหว่างกระบวนการสันติภาพ 2) การสื่อสารเพื่อส่งเสริมกระบวนการประชาธิปไตยและสิทธิพลเมือง 3) กลยุทธ์ข่าวสารสาธารณะ (Public information strategy) และ 4) สร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการสร้างสันติภาพด้วยบทบาทของการสื่อสารภาคพลเมือง

- ความรู้ด้านการบริหารจัดการข้อมูล

ปัจจุบันข้อมูลข่าวสารมีมากและรวดเร็ว การแพร่กระจายข่าวลือหรือข้อมูลข่าวสารที่ผิดเพี้ยนถือเป็นสิ่งทำลายของนักสื่อสารในพื้นที่ความขัดแย้ง ความสามารถในการบริหารจัดการข้อมูลของนักสื่อสารจึงเป็นอีกหนึ่งทักษะที่สำคัญในการปฏิบัติงานด้านสันติภาพ ข้อเสนอจากผลการวิจัยนี้ ยังเป็นการ

ยืนยันว่าองค์ความรู้ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสันติภาพ (ICT for Peace) เป็นหนึ่งในสาขาวิชาที่สำคัญตามแนวคิดด้านการสื่อสารสันติภาพ

- ความเชี่ยวชาญด้านการสื่อสาร การจัดการเนื้อหา ข่าวสารและการผลิตสื่อ

บัณฑิตของหลักสูตรนี้ จำเป็นต้องมีความรู้ ความเชี่ยวชาญด้านการจัดการประเด็น เนื้อหาข่าวสารที่มุ่งสร้างเสริมสันติภาพ สามารถคิด วิเคราะห์ ประเมินสถานการณ์และศึกษาวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ สามารถเป็นนักสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลงสังคม มีทักษะในการสื่อสารผ่านช่องทางที่หลากหลาย (Multi-platform) และมีจรรยาบรรณทางการสื่อสาร

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นถึงความจำเป็นในการเรียนรู้ทักษะการสื่อสารรูปแบบใหม่ๆ ในการทำงานด้านสันติภาพ โดยองค์ความรู้สำคัญที่ภาคประชาสังคมต้องเรียนรู้เพิ่มเติม ได้แก่ 1) การสื่อสารการตลาดเชิงสังคม (Social marketing communication) 2) การรณรงค์เชิงสังคม (Social campaign) 3) การสื่อสารภาคพลเมืองผ่านกิจกรรมและการใช้สื่อใหม่ เพื่อเปิดพื้นที่การสื่อสารภาคประชาชนและระดับประจักษ์กระบวนการสันติภาพให้มีความต่อเนื่องและบรรลุเป้าหมาย

3. ด้านคุณลักษณะของบัณฑิต

ผลการศึกษาพบประเด็นความคาดหวังของกลุ่มตัวอย่างในด้านคุณลักษณะของบัณฑิตในสาขาวิชาการสื่อสารเพื่อสันติภาพ ดังนี้

- 1) บัณฑิตควรมีความรู้และความเชี่ยวชาญด้านการสื่อสารและเท่าทันเทคโนโลยี
- 2) มีทักษะทางวิชาชีพที่หลากหลาย
- 3) มีทักษะการคิดวิเคราะห์และการคิดเชิงวิพากษ์
- 4) สามารถเป็นนักสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลงสังคม
- 5) มีความน่าเชื่อถือและเป็นที่ยอมรับ
- 6) นำเสนอข่าวสารด้วยความถูกต้อง เที่ยงธรรม และมีจรรยาบรรณทางวิชาชีพ
- 7) สามารถสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน
- 8) ทำงานโดยใช้ความรู้ ฐานคิด และหลักการ สามารถเชื่อมโยงกับชุมชน เชื่อมโยงประสบการณ์และความรู้ไปสู่ความรู้ของสังคม

ผลการศึกษาดังกล่าว สอดคล้องกับผลการศึกษาลักษณะกมล จ่างกมล และ อมรรัตน์ ชนะการณ (2559) ที่ได้สรุปลักษณะเด่นของหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับสื่อมวลชน ว่าบัณฑิต

ควรมีคุณลักษณะสำคัญ ได้แก่ 1) การเป็นนักปฏิบัติการและผู้ประกอบการวิชาชีพด้านสื่อมวลชนที่สามารถใช้เทคโนโลยีการสื่อสารที่ทันสมัยในยุคสื่อดิจิทัล (Digital media) 2) มีความเท่าทันเทคโนโลยีในยุคหลอมรวมสื่อ (Media convergence) 3) ตอบสนองความต้องการของสังคมชุมชนพหุวัฒนธรรม และสามารถบูรณาการความรู้ของชุมชนท้องถิ่น 4) ยึดมั่นในจริยธรรมและจรรยาบรรณของวิชาชีพสื่อและมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม และ 5) เป็นนักสื่อสารเฉพาะทาง รวมทั้งข้อเสนอแนะด้านบทบาทของสื่อมวลชนและความหลากหลายของเนื้อหาข่าวสารในบริบทของความขัดแย้งของ Phansasiri (2016) ที่ต้องเปิดกว้าง เป็นธรรม มุ่งสร้างความเข้าใจในเหตุและปัจจัยของความขัดแย้ง และสร้างการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งในกระบวนการสันติภาพ

4. ข้อเสนอแนะสำหรับการออกแบบหลักสูตรของคณะวิทยาการสื่อสาร

สาขาการสื่อสารเพื่อสันติภาพที่เปิดสอนในสถาบันการศึกษาต่างๆ ในต่างประเทศ พบว่า บัณฑิตจำเป็นต้องมีความเป็นสหวิทยาการ เนื่องจากวิชาการด้านนี้เกี่ยวข้องกับศาสตร์และองค์ความรู้ที่ครอบคลุมหลายมิติ สอดคล้องกับผลการวิจัยที่พบว่า ทิศทางการวิจัยด้านสังคมศาสตร์ของไทยในปัจจุบันยังขาดการเชื่อมร้อยกัน ประเด็นการศึกษายังกระจัดกระจายทำให้ไม่มีพลังในทางยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาและการเปลี่ยนแปลงสังคม

งานวิจัยของนักศึกษาในสาขานี้ต้องนำไปสู่การหาทางออกหรือวิธีคิดใหม่ๆ ดังนั้นการกำหนดประเด็นการพัฒนาองค์ความรู้ด้านการสื่อสารนี้ควรตอบโจทย์สำคัญ คือ การเสริมสร้างพลังทางสังคมและการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยแนวคิดหลักที่ควรนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรและการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อแก้ปัญหาภาคใต้ ได้แก่ แนวคิดการสื่อสารเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคม การก่อรูปและปฏิบัติการทางวาทกรรม (Discursive formation and Discursive practice) เป็นต้น และควรมีการขยายขอบเขตประเด็นการศึกษาให้มีความหลากหลาย การศึกษาสถาบันสื่อมวลชนและบทบาทของสื่อในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและสร้างสันติภาพ มีการศึกษาทั้งในเชิงโครงสร้างสถาบันหรือองค์กรสื่อและระดับหน่วยย่อยของผู้ปฏิบัติงานด้านข่าวสาร กลไกทางอุดมการณ์และค่านิยม รวมถึงการปรับเปลี่ยนทัศนคติและแนวทางการทำงานเพื่อสันติภาพของสื่อมวลชน

หลักสูตรควรมีวัตถุประสงค์ให้ผู้เรียนสามารถศึกษาและวิเคราะห์กลไกของสื่อมวลชนและการผลิตข่าวสารโดยใช้

แนวคิดด้านการสื่อสารเพื่อสันติภาพ วารสารศาสตร์สันติภาพ หลักจริยธรรมในการนำเสนอข่าวสารในสถานการณ์ความขัดแย้งในบริบทต่างๆ และการสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลงสังคม สารสำคัญของเนื้อหาในหลักสูตรควรมุ่งศึกษาทำความเข้าใจความขัดแย้งและสันติภาพในโลกผ่านกรอบการศึกษาเชิงพื้นที่ (area-based study) และการศึกษาเชิงเปรียบเทียบ การสื่อสารและกระบวนการสันติภาพในพื้นที่ความขัดแย้งต่างๆ ทั่วโลก

นอกจากนี้ผู้เรียนต้องสามารถวิเคราะห์สถานการณ์ความขัดแย้งด้วยแนวคิดและมุมมองทางทฤษฎีหลากหลายมิติ และขยายสมรรถนะด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาความเข้าใจถึงแนวทางการแก้ไขปัญหาและการทำงานในสถานการณ์จริงได้ในอนาคต ขณะเดียวกันหลักสูตรควรมุ่งเน้นการศึกษาและวิจัยด้านความขัดแย้งและสันติศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจกระบวนการสร้างสันติภาพในสังคมที่มีความขัดแย้งผ่านกระบวนการคิดทั้งในเชิงปรัชญาและทฤษฎีทางด้านสังคมศาสตร์ การเมือง เศรษฐกิจ จิตวิทยา ศาสนา รวมทั้งทฤษฎีการสื่อสารอันเป็นส่วนประกอบสำคัญของสาขาวิชานี้

แม้การจัดหลักสูตรที่มีเนื้อหาการสื่อสารที่บูรณาการกับองค์ความรู้ด้านสันติภาพและความขัดแย้งจะเป็นสิ่งใหม่ในประเทศไทยแต่ก็สอดคล้องกับกรอบ (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2551) ซึ่งกำหนดแนวทางการจัดการศึกษาไว้หลายด้าน โดยเฉพาะด้านการจัดการความขัดแย้งและความรุนแรง ซึ่งสงครามสมัยใหม่จะเป็นสงครามการต่อสู้ระหว่างประชาชน ไร้รูปแบบสงครามและภาพศัตรูที่ชัดเจนที่จะกระทบกับไทยด้วย กรณีจังหวัดชายแดนภาคใต้ การแก้ไขปัญหาของรัฐจะต้องควบคู่กับการสร้างความเข้าใจ สร้างโอกาสที่ยั่งยืน และการใช้องค์ความรู้ของสถาบันอุดมศึกษาแก้ไขปัญหาในระยะกลางและยาว ส่วนบทบาทของสถาบันอุดมศึกษานั้นต้องมุ่งเน้นการพัฒนาเด็กเยาวชนและนักศึกษา การพัฒนาครูและบุคลากรในพื้นที่ การสร้างความเข้มแข็งของสถาบันอุดมศึกษา และการพัฒนาอุดมศึกษาสู่อาเซียน การสร้างองค์ความรู้ให้ประชาชนเห็นถึงคุณค่าพลักษณ์ พหุวัฒนธรรม การสร้างสมรรถนะในการติดต่อสื่อสารสำหรับเด็กและประชาชนในพื้นที่ สร้างโอกาสการได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพเชื่อมต่อกับอาเซียนและประชาคมมุสลิมโลก

สรุป

ความรู้ด้านการสื่อสารเพื่อสันติภาพเป็นอาณาบริเวณใหม่ขององค์ความรู้ด้านการสื่อสารที่มีความจำเป็นต่อสังคมปัจจุบัน โดยเฉพาะในพื้นที่ที่กำลังเผชิญกับความขัดแย้งและความรุนแรง

ดังเช่นจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ทุกภาคส่วนต่างพยายามอย่างเต็มที่ที่จะแก้ไขปัญหาและใช้การสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจและความร่วมมือของภาคประชาชนเพื่อสนับสนุนแนวทางสันติภาพโดยผ่านกลไกการสื่อสารหลายระดับ ทั้งการสื่อสารภายในชุมชน การสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม และการสื่อสารสาธารณะ ตลอดจนมีการจัดตั้งกลุ่มและเครือข่ายภาคประชาสังคมหลายองค์กรเพื่อทำกิจกรรมด้านมนุษยธรรม ด้านการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม และด้านการสื่อสารเพื่อคลี่คลายความขัดแย้งและขับเคลื่อนงานด้านสันติภาพ

การวิจัยนี้พบว่า ตัวแทนกลุ่มองค์กรภาคประชาสังคม นักกิจกรรมทางสังคม และผู้ปฏิบัติงานด้านการสื่อสารส่วนใหญ่มีความเห็นว่าแนวคิดการสื่อสารเพื่อสันติภาพมีความสำคัญและจำเป็นในการแก้ไขปัญหาความไม่สงบ และมีความต้องการพัฒนาความรู้และทักษะด้านการสื่อสารสันติภาพเพื่อใช้ในการปฏิบัติงานในพื้นที่

การสื่อสารมีความสำคัญและสามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในมิติต่างๆ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาองค์ความรู้ด้านการสื่อสารด้วยการศึกษาวิจัยและเสริมสร้างศักยภาพของนักสื่อสารในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลง ผู้ปฏิบัติงานด้านการสื่อสารเพื่อสันติภาพจะมีบทบาทสำคัญในการร่วมผลักดันกลไกทางสังคมให้เดินไปสู่แนวทางการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาที่เหมาะสม สอดคล้องกับบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยใช้การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและสร้างสรรค์ รวมทั้งมีเป้าหมายของการสื่อสารที่แนชัดในการสร้างสันติภาพและสร้างความเปลี่ยนแปลงที่ดีให้เกิดขึ้นในสังคม

การคลี่คลายความขัดแย้งและการสร้างสันติภาพจะบรรลุผลสำเร็จได้ด้วยการสร้างบทสนทนา (Dialogue) และการแบ่งสรรอำนาจ (Power sharing) ที่เป็นธรรม สิ่งท้าทาย คือ การสื่อสารจะสามารถเอื้ออำนวยให้เกิดบทสนทนาที่มีประสิทธิภาพระหว่างคู่ขัดแย้งหรือผู้คนที่เห็นต่างในสังคมได้อย่างไร บทสนทนาเหล่านั้นจะนำไปสู่การแบ่งปันอำนาจที่เป็นธรรมได้หรือไม่ และการสื่อสารจะช่วยรักษาสมดุลของอำนาจที่เป็นธรรมนั้นได้อย่างไร คำถามเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งในอีกหลายๆ คำถามที่รอคอยคำตอบจากองค์ความรู้ด้านการสื่อสารเพื่อสันติภาพ

เอกสารอ้างอิง

นิธินา จันทรสูตร. (2547). *หลักสูตรการศึกษาระดับปริญญาโท ด้านการโฆษณาเกี่ยวกับความต้องการของตลาดแรงงาน ในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- พวงผกา วรธนะปกรณ์, และ โสภณ ผลประพฤติ. (2553). การศึกษารูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในวิชาสัมมนาวิชาชีพด้านมัลติมีเดียของนักศึกษาชั้นปีที่ 4 สาขาวิชาเทคโนโลยีมีเดีย. นครราชสีมา: คณะวิศวกรรมศาสตร์ และสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์. (2553). คู่มือการพัฒนาหลักสูตร. ปทุมธานี: สำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน.
- วลักษณ์กมล จำงมล, และ อมรรรัตน์ ชนะการณ. (2559). การปฏิรูปสื่อ: การกำกับดูแลด้านกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม: บุคลากรสื่อไทย. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา. (2544). การพัฒนาการเรียนการสอนทางการอุดมศึกษา. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศุภฤกษ์ โพธิ์ไพรัดนา. (2557). ศึกษาคุณลักษณะของบัณฑิตที่เป็นที่ต้องการของตลาดวิชาชีพ และแสวงหาแนวทางในการพัฒนาการจัดการ และการบริหารหลักสูตรการเรียนการสอน ด้านการสื่อสาร/การสื่อสารมวลชน/นิเทศศาสตร์เพื่อผลิตบัณฑิตที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานในอนาคต. เชียงใหม่: คณะการสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2551, มีนาคม 1). กรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2551-2565). สืบค้นจาก <http://www.mua.go.th/users/bpp/developplan>
- Hoffmann, J. (2013). *Conceptualizing 'communication for peace'*. UPEACE open knowledge network, Occasional working papers No.1 (January 2013). Costa Raca: University for Peace.
- Lower, M., Hauschildt, T. (2014) The Media as a Tool of War: Propaganda in the Rwandan Genocide. Human Security Centre, *Human Rights and Conflict Resolution*, 2(1), 1-7.
- Lynch, J. (2008). *Debates in peace journalism*. Sydney: Sydney University Press.
- Phansasiri, K. (2016). Beyond conventional professionalism: diverse roles of Thai journalism in the southern conflict. International Conference Proceedings on Communication, *Conflict and Peace Processes: Landscape of Knowledge from Asia and the Deep South of Thailand* of Prince of Songkla University, Pattani Campus, Thailand. Retrieved from <http://www.comm-sci.pn.psu.ac.th/ccpp2014/?q=node/1>
- Roberts, G. (2011). Philosophy and policy in higher education. Retrieved from <http://www.slideshare.net/georgeroberts/philosophy-and-policy-in-higher-education?related=4>
- United State Institute of Peace (USIP). (2014). Communication for peacebuilding: Practices, trends and challenges. Retrieved from <https://www.sfcg.org/wp-content/uploads/2014/02/communication-for-peacebuilding-practices-trends-challenges.pdf>